DUŠKO KEČKEMET

UDIO JURJA DALMATINCA NA FOSCARIJEVU PORTIKU DUŽDEVE PALAČE U VENECIJI I NA SRODNIM IZVEDBAMA

Rijetko su građevna i kiparska djela Jurja Dalmatinca dokumentirana potpisom ili sačuvanim ugovorima. To su šibenska katedrala, dvije splitske kapele i tri ankonske građevine. Duga djelatnost po Damaciji u razdobljima kada je zastajala gradnja šibenske katedrale nisu dokumentirane, već se samo stilskom i umjetničkom analizom mogu pretpostaviti ili utvrditi. Ali ni ta analiza ne može uvijek dokazati majstorovu ruku ni na onim građevnim spomenicima koje je on ugovorio i projektirao, jer su ih, po njegovu nacrtu, u njegovoj radionici i pod njegovim nadzorom mogli izvesti njegovi suradnici i učenici, kao što se i radilo u majstorskim radionicama u srednjem vijeku.

Najteže je utvrđivanje radova Jurja Dalmatinca u Veneciji, gdje se vjerojatno školovao i djelovao dva puna desetljeća. Iako vjerujem da se na majstora Jurja odnosi Vasarijev zapis »uno Schiavone, scolaro di Brunelleschi, che fece assai cose in Venezia« ili Filaretov »buonissimo scultore di Schiavonia«, jer drugog tako značajnog našeg umjetnika nije tada bilo u Veneciji, ipak o njegovim radovima u tome gradu nije do danas pronađen ni jedan zapis. Međutim, ako nije nastupio samostalno kao poduzetnik, već je radio u plodnoj radionici Giovannija i Bartolomea Bona, onda je shvatljivo da se ne spominje poimence u ispravama.

Jurjeva djelatnost u Veneciji (cca 1420—1441.) poklapa se s duždevanjem Francesca Foscarija (1423—1457.), s razdobljem najvećeg političkog, ekonomskog, kulturnog i umjetničkog uspona Mletačke Republike. To je doba kada je Venecija pripajanjem teraferme naglo proširila svoje posjede i kada je postala najjača pomorska sila na Mediteranu. To je ujedno doba najživlje izgradnje

grada na lagunama, grada od oko 200.000 stanovnika, a svi su ti građani svoje skromne romaničke srednjovjekovne zgrade željeli načiniti udobnijima i uljepšati ih kićenim građevnim ukrasima cvjetne gotike.

U toj izgradnji prednjačila je, shvatljivo, Duždeva palača, stjecište svih mletačkih i stranih graditelja, kipara, slikara i zanatlija. Njezina gradnja dovršena je 1424. godine, kada je i otvorena dvorana Velikoga vijeća, ali je 1424. započeta obnova čitava zapadnog krila palače prema Piazzetti. U nastavku toga pročelja Duždeve palače sagrađen je monumentalni portal, dostojan tako veličanstvene građevine, tzv. »Porta della Carta«. Ugovor za izradu toga portala potpisao je mletački graditelj i građevni poduzetnik, protomajstor, Giovanni Bon 10. XI 1434., a djelo je dovršeno 1443. god. Kako je Giovanni Bon malo prije toga umro, potpisao se na dovršenome portalu njegov sin Bartolomeo Bon.

Udio samih majstora Bon na »Porta della Carta« nije utvrđen. Neki im pridaju najistaknutije skulpture na njoj, neki tek manji dio, a neki ih smatraju tek dobrim građevnim poduzetnicima, koji su se koristili uslugama drugih, ne samo klesara nego i istaknutih kipara. Među tima posljednjima udio našega majstora Jurja bio je svakako značajan.

Gotovo svi autori, naši i inozemni, koji su pisali o »Porta della Carta« ili o Jurju Dalmatincu pretpostavljaju njegovo aktivno sudjelovanje u toj istaknutoj izvedbi, kojom je okrunjena gradnja i obnova Duždeve palače.

Adolfo Venturi, koji je majstora Jurja smatrao velikim kiparom, jačim od Bartolomea Bona, pridaje mu na tome kićenom portalu putte koji drže grb, uspoređujući ih s onima na šibenskoj katedrali.[1] Pietro Paoletti, Emilio Lavagnino i Hans Folnesics također smatraju da je majstor Juraj radio na »Porta della Carta«.[2] Jednako Edoardo Arslan, zatim Ljubo Karaman, Milan Prelog i drugi.[3] Michele d' Elia i Elena Bassi prepoznaju Jurjevo djelo u

[1] Adolfo Venturi: Storia dell'arte italiana. VII. La scultura del Quattrocento. Milano 1908., str. 997; Isti, nav. dj. L'Architettura del Quattrocento. Milano 1924., II, str. 304—328; Isti, La scultura dalmata nel XV secolo. L'Arte, 1908., fasc. I; Isti, Art in Dalmatia. U: A. Venturi, E. Pais, P. Molmenti, Monumental Dalmatia. Milano 1917., str. 26—27.

[2] Pietro Paoletti, L'Architettura e la scultura del Rinascimento in Venezia, Venezia 1893., I, str. 37; Emilio Lavagnino, Il Medioevo, Torino 1936., str. l'arte di Venezia. Milano 1960. g., str. 45—46; A. Zorzi, E. Bassi, T. Pignatti, des XV Jahrhunderts in Dalmatien. Jahrbuch des Kunsthistorischen Institutes der K. K. Zentralkommission für Denkmalpflege, sv. VIII, Wien 1914., str. 38, 80.

[3] Edoardo Arslan, Venezia gotica. L'architettura civile gotica veneziana. Venezia 1970., str. 250; Ljubo Karaman, Umjetnost u Dalmaciji XV i XVI vijeka. Zagreb 1933., str. 46; Milan Prelog, Dva nova »putta« Jurja Dalmatinca i problem renesansne komponente u njegovoj skulpturi. Peristil, sv. 4, Zagreb 1961., str. 50—52.

puttima koji se veru po lisnatome ukrasu zabata.[4] Ileana Chiappini di Sorio, konačno, pridaje Jurju, s mnogo uvjerljivosti, dvije alegorijske ženske statue na »Porta della Carta«, »Snagu« (La Fortitudo) i »Umjerenost« (La Temperanza), uspoređujući ih s glavama šibenske katedrale i portala sv. Frane u Ankoni i s likom »Milosrđa« (La Carità) na »Loggia dei Mercanti«, također u Ankoni.[5]

Dok se, dakle, svi autori koji su obrađivali Jurja Dalmatinca slažu o njegovoj suradnji s Bartolomeom Bonom i drugim kiparima na »Porta della Carta«, samo neki pretpostavljaju udio majstora Jurja u ukrašavanju ostalih dijelova Duždeve palače. Tako D' Elia prepoznaje Jurjeve glavnice na grupi kapitala dvorišne lože zapadnoga krila palače,[6] a Marchini vidi Jurjevo prisustvo na izgradnji dva reda velikih niša među stupovima, na vanjskoj strani bazilike sv. Marka, u »Cortiletto dei senatori«, a sklon je da mu pripiše i novije dijelove Duždeve palače, tj. udjel u unutrašnjem i vanjskom trijemu I kata, kao i unutrašnji trijem iza »Foskarijeve lože«.[7] I Ileana Chiappini je na simpoziju o Jurju Dalmatincu 1975. god. u Šibeniku povezala s Jurjom dva ulomka vijenca, danas uzidana u zidu jednoga dvorišta Patrijaršije, a što su nekada pripadali Duždevoj palači.[8]

Uz Foscarijev slavoluk (L' Arco Foscari), što stoji nasuprot »Scala dei Giganti« vezivali su majstora Jurja G. Marchini i Edoardo Arslan.[9]

Tražeći u Veneciji skulpture koje bi se po stilskoj srodnosti i umjetničkoj razini mogle pripisati Jurju Dalmatincu uočio sam građevni ukras »Porticata Foscari«, tj. prolaza ili »androna« što od »Porta della Carta« vodi do dvorišta Duždeve palače, nasuprot »Scala dei Giganti«. Taj presvođeni trijem nastavak je »Porta della Carta«, a završava s »Arco Foscari«, s kojima tvori cjelinu. Svi su se, međutim, autori koji su pisali o Jurju u Veneciji zadržavali na portalu, a neki na Foscarijevu slavoluku, koji je izgrađen nakon odlaska Jurjeva iz Venecije, a ne na samome portiku. Jedini je, koliko mi je poznato, Hans Folnesics, uočio sličnosti konzolnih kapitela šibenske katedrale i sličnih na »Porta della Carta« i na daljem portiku. »Naročito je ova zadnja analogija — veli Folnesics — tako u-

[4] Michele d'Elia, Ricerche sull'attività di Giorgio da Sebenico a Venezia. Commentari. Rivista di critica e storia dell'arte, Roma XIII/1962., sv. III-IV, str. 215; Elena Bassi, Il Palazzo Ducale di Venezia. Torino 1971., str. 58—59.

[5] Ileana Chiappini di Sorio, Proposte e precisazioni per Giorgio da Sebenico. Notizie da Palazzo Albani. Urbino II/1973., br. 3, str. 18—25.

[6] Michele d'Elia, nav. dj., str. 217—218.

[7] G. Marchini, Per Giorgio da Sebenico. Commentari, Roma 1968., str. 215—217.

[8] Ileana Chiappini di Sorio, Detalji likova na Porta della Carta i fragmenti vijenca. Šibenik 1975., str. 2. (Prigodni sažetak referata na simpoziju).

[9] G. Marchini, nav. dj., str. 216; E. Arslan, nav. dj., str. 250.

padna, da bismo bili gotovo spremni i ovaj hodnik pripisati majstoru Jurju«.[10] Tu autorovu pretpostavku, nabačenu 1914. godine, međutim, ni jedan od naših historičara umjetnosti nije poslije prihvatio ni spominjao.[11] Venturi je taj vijenac s glavama putta pripisivao Bartolomeu Bonu.[12] Arslan smatra portik djelom Bartolomea Bona i Stefana Bona iz Cremone, a Foskarijev slavoluk djelom Bartolomea Bona i majstora Pantaleona, ali i Antonija Bregna i možda Jurja Dalmatinca.[13] Elena Bassi pretpostavlja suradnju Jurja Dalmatinca ne samo na »Porta della Carta« nego i na trijemu Palače, a ukras »Porticata Foscari« smatra djelom Bonâ.[14] Giulio Lorenzetti smara da je Foscarijev trijem započeo graditi Bartolomeo Bon, a nakon 1440. god. vjerojatno ga je dovršio Lombarđanin Antonio Bregno.[15]

Kada je 1441. god. Juraj Dalmatinac otputovao iz Venecije u Šibenik ni »Porta della Carta« nisu bila još potpuno dovršena. To, međutim, ne isključuje njegovo sudjelovanje u produžetku toga portala, tj. Foscarijeva trijema i slavoluka, jer su se oni mogli graditi i usporedo s glavnim portalom. Osim toga mogao je Juraj u Bonovoj radionici isklesati figuralne i biljne ukrase za portal, trijem ili eventualno slavoluk i prije nego su oni postavljeni na sam položaj, a prema prethodnu idejnom nacrtu.

Još 1438. godine obavezno se Stefan Bon, graditelj iz Cremone, da će sagraditi šest lukova Foscarijeva portika. Arslan smatra da je pozvan taj lombardski majstor, jer u Veneciji nije postojala tradicija gradnje trijemova s gotičkim svodovima, već s raznim gredama.[16]

Inače o autorima Foscarijeva portika i slavoluka nemamo nikakvih pismenih podataka. Tek se 1463. god. spominju Bartolomeo Bon i majstor Pantaleon di Paolo na radovima na Duždevoj palači, ali je nepoznato što su radili od završetka »Porta della Carta« do tada, dakle punih dvadeset godina.[17]

---

[10] H. Folnesics, nav. dj., str. 58.

[11] U svome referatu na simpozijumu o Juraju Dalmatincu u jeseni 1975. u Šibeniku (L' ambiente artistico nel 1440 a Venezia. Le origini dell'arte di Juraj Dalmatinac riconsiderate), povezao je Wolfgang Wolters ponovno neke glave friza i križišta Foscarijeva trijema s Jurjem Dalmatincem, a pod vodstvom Bartolomea Bona. Referat još nije objavljen.

[12] A. Venturi, Storia dell'arte italiana, VI str. 994.

[13] E. Arslan. nav. dj., str. 243—250. (Vidi fotografiju pogleda na čitav Foscarijev trijem, sl. 203).

[14] E. Bassi, nav. dj., str. 58—59; Ista, Palazzo Ducale nella storia e nell'arte di Venezia. Milano 1960. g., str. 45—46; A. Zorzi, E. Bassi, T. Pignatti, C. Semenzato: Il Palazzo Ducale di Venezia. Torino 1971, str. 58—59.

[15] Giulio Lorenzetti, Venezia e il suo estuario. Trieste 1974., str. 240.

[16] E. Arslan, nav. dj., str. 244. To je sve što Arslan u svome obimnome djelu o mletačkoj civilnoj gotičkoj arhitekturi piše o Foscarijevu portiku.

[17] Leo Planiscig, Die Bilhauer Venedigs in der ersten hälfte des Quattrocento. Jahrbuch der kunsthist. Samlungen in Wien, N. F. IV, Wien 1930., str. 93.

»Porticato Foscari« je, kako smo rekli, nadsvođeni trijem, kroz koji se ulazi u dvorište Duždeve palače, a koji s dvorišne strane završava Foscarijevim slavolukom. Presvođen je sa šest križnih svodova, kojima su rebra klesana u obliku pletenice, a zaključni kamenovi su medaljoni s likovima četiri evanđelista i dvije ruže. Rebra svodova oslanjaju se na kamene stupove sa strane dvorišta, a polustupove na drugome zidu, koji je ujedno vanjski zid bazilike sv. Marka. Stupovi imaju tipične baze s ugaonim zavinutim listovima Bonove radionice i kapitele od bujnog naturalistički oblikovanog povijenog lišća, također karakterističnoga za Bonovu radionicu. Između kapitala i rebara svodova teče bogat vijenac koji se sastoji od jednakog povijenog lišća i dječjih glavica u njemu. Nad kapitelima stupova i polustupova taj vijenac tvori konzolni umetak, dekorativno pojačavajući efekat stupova.

Bez obzira na graditelja toga trijema (a to je zacijelo dokumentirani Stefano Bon) i bez obzira na voditelja gradnje i građevnih ukrasa (bez sumnje Bartolomea Bona), čitav kiparsko-klesarski ukras Foscarijeva trijema odaje ne samo opći kasnogotički mletački stil Bonove radionice nego posebno način rada Jurja Dalmatinca. Za razliku od većine ostalog lisnatog ukrasa Bonove radionice, ovo je lišće, izrazito naturalističko, više organsko nego arhitektonsko; snažno je povijeno na vjetru i to, što je karakteristično za Jurja, u dva suprotna smjera na svakome kapitelu ili na svakom dekorativnom ulomku vijenca. Taj se ulomak sastoji od dječje glave i lišća što se odozdo uzdiže i savija na obje strane.

Iako dječje fizionomije ne pružaju toliko mogućnosti kiparskog izraza kao one odraslih ljudi, ipak ove glavice asociraju individualnošću pristupa svakoj od njih one na poznatome vijencu oko apsida šibenske katedrale. Premda su postavljene visoko, u polumračnome trijemu, a ne na tako vidljivome položaju kao šibenske glave, ističu se kiparskom vrsnoćom nad svim sličnim dekorativnim glavicama Bonove radionice na mletačkim civilnim i crkvenim građevinama. Odlikuju se živahnošću pokreta i ekspresije, djetinjom umilnošću i vanrednom uklopljenošću u ukrasni vijenac.

Još su istaknutije likovne kvalitete četiri medaljona s likovima evanđelista, kao zaključni kamenovi gotičkih rebara, likovi koji svojim fizionomijama podsjećaju na neke Jurjeve dokumentirane skulpture, posebno na likove crkvenih otaca na splitskom Staševom oltaru.

Tip kapitala ili lisnatoga vijenca s dječijim glavicama poznat je i prije u mletačkoj građevnoj dekoraciji, ali nigdje nije izveden tako snažno skulptorski, tako individualno i tako naturalistički kao u ovome trijemu. Dovoljno je usporediti s njime jedan od najljepših primjera mletačke kićene gotike Bonove radionice, da se vidi razlika. Mislim na mramornu oltarnu pregradu u crkvi Sta Maria dei.

Frari,[18] koja unatoč svojemu bogatstvu djeluje kruto i stereotipno. Lisnati ukrasi vijenca i kapitala nižu se monotonom pravilnošću, bez Jurjeva zamaha, bez izrazito kiparskog a ne klesarskog realizma, bez temperamenta. Još je očitija razlika u dječjim glavicama. U Frarima su to beživa lica koja se ponavljaju u fizionomijama, svedena na puki ornament, a u trijemu Duždeve palače gotovo individualni izražajni dječji portreti.

Usporedimo li lisnate kapitele nad stupovima, a još više one nad njima, što tvore dio vijenca s glavicama, sa zajamčeno Jurjevim kapitelima Arnirove, a još više Stašove splitske kapele, uočit ćemo isti naturalizam lišća, isti zamah, istu kiparsku sklonost volumenu. Kompozicija simetrično postavljenog akantusova lišća što se povija na obje strane u stvari je ista, tek što na spomenutim splitskim kapitelima u njihovoj sredini manjkaju dječje glavice.

I baze stupova sa zavinutim ugaonim listovima su tipa što ga je majstor Juraj dosljedno upotrebljavao u gotovo svim svojim kasnijim izvedbama.

Najuvjerljiviji dokaz atribuciji ukrasa Foscarijeva trijema Jurju Dalmatincu dobit ćemo usporedimo li taj ukras sa skoro identičnim u šibenskoj katedrali i na portalu sv. Augustina u Ankoni.

Kada je mastor Juraj došao 1441. god. u Šibenik, gradnja katedrale bila je već u toku. Prema Folnesicsu Juraj je zatekao izvedeno: sjeverozapadni ugao crkve, sjeverni pobočni zid do uključivo trećeg prozora, stupove uzdužnog brodskog prostora i prvi travej u lijevoj pobočnoj lađi.[19] Već je godine 1435. šibenski plemić Desa Jakovljev sklopio ugovor s majstorom Lorenzom Pincinom, lapicidom, da će taj za 50 dukata sagraditi prvu kapelu lijeve pobočne lađe. Stoga Frey smatra zidne konzole u lađama Pincinovim radom, osim prve desno koja bi bila Jurjeva.[20]

Znademo, međutim, da su prokuratori gradnje katedrale tek 1444. god. sklopili ugovor s devetoricom šibenskih građana da će podići po jedan svod pobočnih lađa katedrale, odnosno kapele do lisnatoga vijenca, po nacrtu i ukrasu majstora Jurja (»... omnes et singulas capellas superius positas et descriptas eo modo quo principiate sunt usque ad cornicem foliementorum exclusive ibidem designatas et ornatas per magistrum Georgium prothomagistrum lapicidam Ecclesiae predictae secundum disegnarum ipsarum capellarum ...«).[21]

---

[18] G. Lorenzetti, nav. dj., str. 589.

[19] H. Folnesics, nav. dj., str. 53.

[20] Dagobert Frey, Der Dom von Sebenico und sein Baumeister Giorgio Orsini. Jahrbuch der Kunsthistorischen Institutes der K. K. Zentral-Kommission für Denkmalpflege, sv. I-IV, Wien 1913., str. 12.

[21] Isto, str. 136.

Iz toga se može zaključiti da je Juraj zatekao sagrađenu samo prvu sjevernu kapelu, a druge je sam sagradio. Pogledamo li pak ukras gotičkih rebara svodova sjevernih kapela i konzole na koje se ta rabra naslanjaju, vidimo da je njihov klesarski ukras jedinstven. Možemo stoga zaključiti da ni svod prve kapele nije bio potpuno dovršen, pa je majstor Juraj prema svojemu nacrtu dosljedno izveo ukrase svodova svih kapela, kao što je njegov i dosljedno provedeni bogati lisnati vijenac glavne lađe, nad lukovima kapela, uključujući i prvu.

Svodovi pobočnih lađa u katedrali spadaju među prve Jurjeve radove nakon dolaska u Šibenik. Projektirao ih je započelo 1442. ili 1443. god. jer se već 1444. sklapa ugovor na temelju toga projekta. On je, dakle, došao s rada na portiku Duždeve palače u Veneciji i shvatljivo je da u lađama šibenske katedrale primjenjuje isti sistem gradnje i ukrasa kao u tome trijemu, pogotovu ako je on bio i autor projekta ukrasa Fascarijeva portika. Gotička rebra u obliku pletenice jednaka su u mletačkome trijemu i u šibenskim kapelama (tek što se pleter mletačkih rebara sastoji od jednog debelog i jednog tankog konopa, a šibenskih samo od debelog). I zaključni kamenovi što povezuju rebra istog su oblika medaljonâ s okruglim lisnatim okvirima i rozetama u njima (u Veneciji su dva s rozetama, a četiri s evanđelistima).

Posebnu analogiju, i u kompoziciji i u izvedbi, nalazilo između vijenaca i konzolnih kapitela što podržavaju rebra Foscarijeva portika i zidnih konzola što podržavaju rebra šibenskih kapela. Ista je to kompozicija od dva reda simetrično postavljenih akantusovih listova, povijenih prema vani u dva pravca, a s glavicom djeteta u sredini (jedna konzola ima umjesto dječje glavice kosnati maskeron, a druga ima na jednome uglu dječju, a na drugome lavlju glavu). Lišće tih konzola izrazito je Jurjevo: naturalističko, temperamentno i skulptorski oblikovano, povijeno kao na vjetru. Same glavice nisu kiparski toliko kvalitetno izvedene kao one mletačke, ali svaka ipak odaje zasebnu fizionomiju. One tu, na visini i u polumraku, ni približno nisu tako uočljive kao Jurjeve glave na vanjskim zidovima apsida katedrale, pa im nije ni posvećena tolika pažnja.

Po kompoziciji isti motiv konzolnog kapitela s lišćem (u ovom slučaju s jednim redom lišća) i dječjom glavicom u sredini srećemo i na doprozornicima sjevernih prozora šibenske katedrale. Da je majstor Juraj sudjelovao u njihovu pojektiranju, dokazuje ne samo taj njegov karakteristični motiv nego i činjenica da su prva tri prozora izrađena prije Jurjeva dolaska, a oni nemaju dječju glavicu u lisnatome vijencu, kao ostali prozori koje je Juraj sagradio.[22] Činjenica je, međutim, da je izvedba tih ukrasa znatno ispod kvalitete

[22] Vidi sl.: C. M. Iveković: Bau — und Kunsdenkmale in Dalmatien. II. Šibenik — Sebenico Wien 1927., sl. 2, 3, 20 b.

rada kipara Jurja Dalmatinca. Lišće je plošno i tvrdo, glave šablonizirane, bez individualne izražajnosti. No i to možemo razjasniti tako da su te ukrase izveli Jurjevi pomoćnici, prema njegovu nacrtu, u vrijeme kada je on bio često odsutan. Sjeverni portal katedrale dovršen je 1453. i 1454. godine, a prema tome i obližnji prozori, kada je majstor bio zauzet drugdje, naročito radovima u Ankoni.

Isti motiv vijenca i konzolnog kapitela s dva reda akantusova lišća i glavicama među njima vidimo i na drugom zajamčenom Jurjevu djelu što ga je nakon 1460. god. gradio u Ankoni: na portalu crkve sv. Augustina.

Kao što ankonski portali sv. Frane i sv. Augustina oponašaju u općoj koncepciji mletačku »Porta della Carta«, na kojoj je bez sumnje radio i majstor Juraj Dalmatinac, tako je ukrasni vijenac što teče nad stupovima s kapitelima i nad dovratnicima portala sv. Augustina potpuno isti motiv vijenca iz Foscarijeva trijema. Ne radi se čak samo o oponašanju nego o prijenosu tog ukrasnog motiva s jednog nacrta na drugi, što bi govorilo u prilog Jurjeva autorstva oba projekta.

I na portalu sv. Augustina lisnati vijenac oblikuje impost nad kapitelom i nastavlja se prema unutrašnjosti portala. Umjesto rebara svoda Foscarijeva trijema ovdje se o taj horizontalni vijenac oslanja vijenac lunete portala. U sredini drugoga reda lišća konzolnog kapitela pojavljuje se dječja glavica, kao i u daljemu frizu.[23] Da je to zaista Jurjev rad na portalu, dokazuje isprava u kojoj se taj lisnati friz navodi kao dovršen.[24] I Folnesics ističe da » ... dvostruko zavrnuto lišće s glavama iznad njega, koje resi zonu kapitela, pokazuje oblike majstora Jurja«.[25]

Posvetivši pažnju tom Jurjevu tipu konzolnog kapitela ili vijenca sa simetrično postavljenim akantusovim lišćem u dva reda i glavicom u sredini gornjega, pripisao bih majstoru Jurju građevne ukrase na još dvije palače, u Šibeniku i u Trogiru.

Palača Foscolo u Šibeniku pokazuje, zbog kasnijih dogradnja, stilsku necjelovitost. Pa ipak i danas ima dosta elemenata Jurjeva građevnog ukrasa. Motiv gotičke monofore u okviru šahovskih polja, s kamenim kuglama u punoj plastici, preuzima graditelj s mletačke palače Cà d'Oro, na kojoj je vjerojatno i sam Juraj radio. Te kamene kugle, izraziti motiv Bonove kasnogotičke radionice, primjenjuje majstor Juraj i u unutrašnjosti šibenske katedrale.

---

[23] Vidi sliku portala u knjizi Miroslava Montanija, Juraj Dalmatinac i njegov krug. Zagreb 1976., sl. 66. Žao mi je što nisam mogao nabaviti fotografiju detalja portala s opisanim vijencem, jer je portal prošloga ljeta bio u skelama zbog popravka.

[24] H. Folnesics, nav. dj., str. 85.

[25] Isto, str. 84.

Ali ono što nas u ovoj radnji zanima jest potprozorni ukras desnoga prozora prvoga kata. Sastoji se od bujnog, povijesnog i plastično oblikovanog akantusova lišća, s dječjom glavicom u sredini. Kiparska izvedba vrlo je kvalitetna, i lišća i dječjeg potreta. Izražajnošću i temperamentom izvedbe taj se ukrasni reljef ističe nad suvremenim sličnim građevnim ukrasima ne samo u Dalmaciji nego i u Veneciji.

Već je Frey 1913. god. upozorio na veliku sličnost toga potprozornika s konzolama u pobočnim lađama stolne crkve i s podlogama konzola stepeništa sakristije.[26]

Ima u čitavu tome reljefu nešto groteske, koja se pojačava naročito u vrlo izražajnoj dječačkoj glavi pod prozorom drugoga kata, ali groteska je ujedno i jedna od značajka nekih Jurjevih skulptura. To je ona njegova spontana ekspresivnost, nesputana stilskim propisima i šablonama.

Palaču obitelji Čipiko na trgu pred katedralom u Trogiru pripisuju Andriji Alešiju ili Nikoli Firentincu.[27] I južni portal te palače odaje kaneliranim dovratnicima i nadvratnikom, a još više likovima anđelâ i lavova s grbom nad nadvratnikom, renesansni stil Alešijeve ili Firentinčeve radionice.

Može se, međutim, uočiti da se kapiteli dovratnika toga portala razlikuju i stilom i izvedbama od ostalih ukrasnih reljefa portala. To je izrazito Jurjevo nemirno, naturalističko lišće, još nedisciplinirano i nesmireno renesansnom pravilnošću i simetrijom. To je isti motiv konzolnih vijenaca mletačkog Foscarijeva portika, šibenskih konzola u katedrali, potprozornika Foscolove palače, vijenca na portalu sv. Augustina u Ankoni. To je isto kiparski modelirano i klesano lice djeteta s individualnom, gotovo potretnom, fizionomijom.

Budući da se kapiteli dovratnika točno uklapaju u renesansni portal, možemo zaključiti da je Jurju Dalmatincu bila povjerena izvedba portala Čipikove palače (a možda i čitave palače s dvorištem i pročeljem). On je zacijelo izradio nacrt portala i sam isklesao kapitele dovratnika, kao najistaknutije njegove ukrasne dijelove. Dalji njegov rad na Čipikovoj palači je, iz nepoznatih nam razloga, zastao. Nakon nekog vremena preuzimaju gradnju (predgradnju) Aleši ili Firentinac. Oni preoblikuju i Jurjev gotički portal u renesansni stil, ali se ipak koriste već isklesanim dvama kapitelima dovratnika i uklapaju ih u novi portal, kojega izvode prema istim dimenzijama onoga što ga je majstor Juraj bio projektirao. Tako ovaj

[26] D. Frey, nav. dj., str. 66, 71.
Palača se inače pripisuje Jurjevim učenicima. S. Grubišić — F. Dujmović, Šibenik, Šibenik 1966. (Str. 28).

[27] Ljubo Karaman, Umjetnost u Dalmaciji. Zagreb 1933., str. 74; Ivan Delalle, Trogir, Trogir 1936., str. 83; Cvito Fisković, Aleši, Firentinac i Duknović u Trogiru. Bulletin, Zagreb VII/1959., 1, str. 26.

portal postaje skladna simbioza gotike i renesanse, proizišao vjerojatno iz iste Jurjeve radionice koju je po smrti majstorovoj naslijedio njegov suradnik Aleši.

Prateći dalje odraz opisanog Jurjeva motiva, tj. konzolnog kapitela s dva reda povijesnog lišća, ali bez glavica u njemu, nalazimo na dalmatinskim građevinama još nekoliko primjera što su mogli proisteći iz Jurjeve radionice, ili Alešijeve, koji ga je u mnogome oponašao.

Navedimo dva kapitela dovratnikâ na apsidi koja je jedina ostala od srušene crkve sv. Mihovila na istoimenom trgu u Splitu. Iako su oba kapitela različita, ponavljaju već opisani Jurjev motiv. Lišće je nešto manje dinamično, ali ipak istaknuto reljefno i povijeno u dva suprotna pravca.

Dalju varijantu toga motiva, razrađeniju i ukrasno bogatiju, ali svojom pravilnošću udaljeniju od Jurjevih izvora, pokazuje kapitel konzole što je dodana kao pojačanje prvoga kata zvonika splitske katedrale, vjerojatno Alešijev ili Firentinčev rad.[28]

Spomenimo kao još dalji odraz istoga motiva (koji ni ne mora imati izravnu vezu s majstorom Jurjem) kapitel dovratnika južnih vrata zadarske katedrale, vrata koja inače nose dosta oznaka Jurjeve građevne ornamentike.

Navedimo taj ukrasno-građevni motiv i na vijencu na kapitelima doprozornika Divone i na kapitelima dvorišta dominikanskoga samostana u Dubrovniku.[29]

Vratimo se ponovno Duždevoj palači u Veneciji. Vidjeli smo da je majstor Juraj pozvan u Šibenik 1441. god., dok je radio na Foscarijevu portiku. Postavlja se pitanje je li on autor i nekih sličnih ukrasa na Foscarijevu slavoluku kojim s druge strane završava taj trijem, kao što s protivne strane započinje s »Porta della Carta«?

»Arco Foscari« se danas predstavlja kao spoj gotičkog i renesansnog stila. Gotika je u prizemnom dijelu slavoluka nastavila isti građevinski ukras portikata, tj. stupove s kapitelima, a nad njima vijenac od dva reda bujnog lišća, s glavicama u njemu.

Nakon dovršenja »Porta della Carta«, nema sumnje da je gradnjom trijema, slavoluka, pa i Foscarijeva stepeništa (koje je srušeno 1618.), a možda i »Loggie Foscari«, rukovodio Bartolomeo Bon, a izvodila je njegova radionica. Kao Bonov suradnik spominje se kasnije majstor Pantaleone di Paolo, a javlja se kao izvodilac radova i majstor Pincino.

---

[28] Duško Kečkemet, Dekorativna skulptura zvonika splitske katedrale. Starohrvatska prosvjeta, III, 8—9, Zagreb 1963., str. 209.

[29] Cvito Fisković, O vremenu i jedinstvenosti gradnje dubrovačke Divone. Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, sv. 7, Split 1953., sl. 17, 18, 21, 22, 26.

Sl. 1 Radionica Bon: Dio oltarne pregrade u crkvi Sta Maria dei Frari u Veneciji

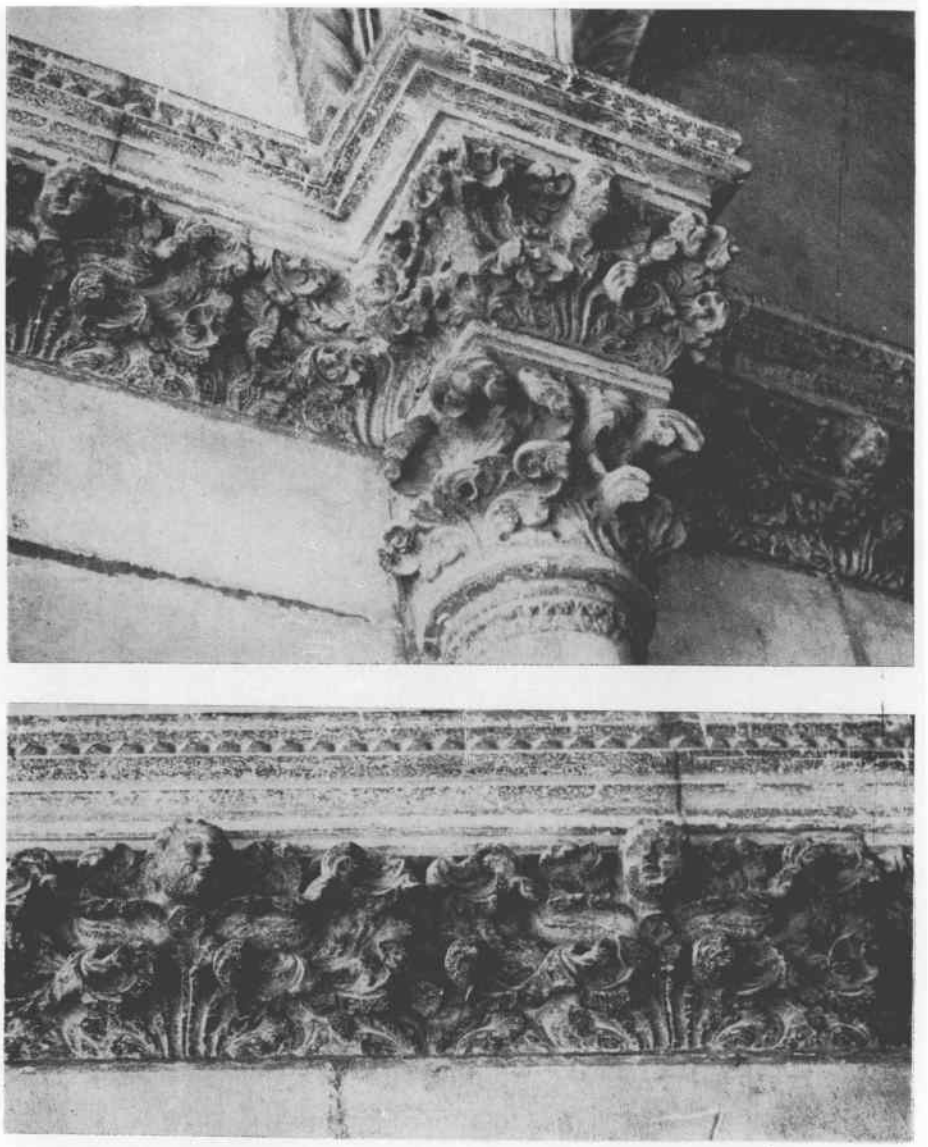

Sl. 2. i 3. Juraj Dalmatinac: Vijenac Foscarijeva trijema Duždeve palače u Veneciji

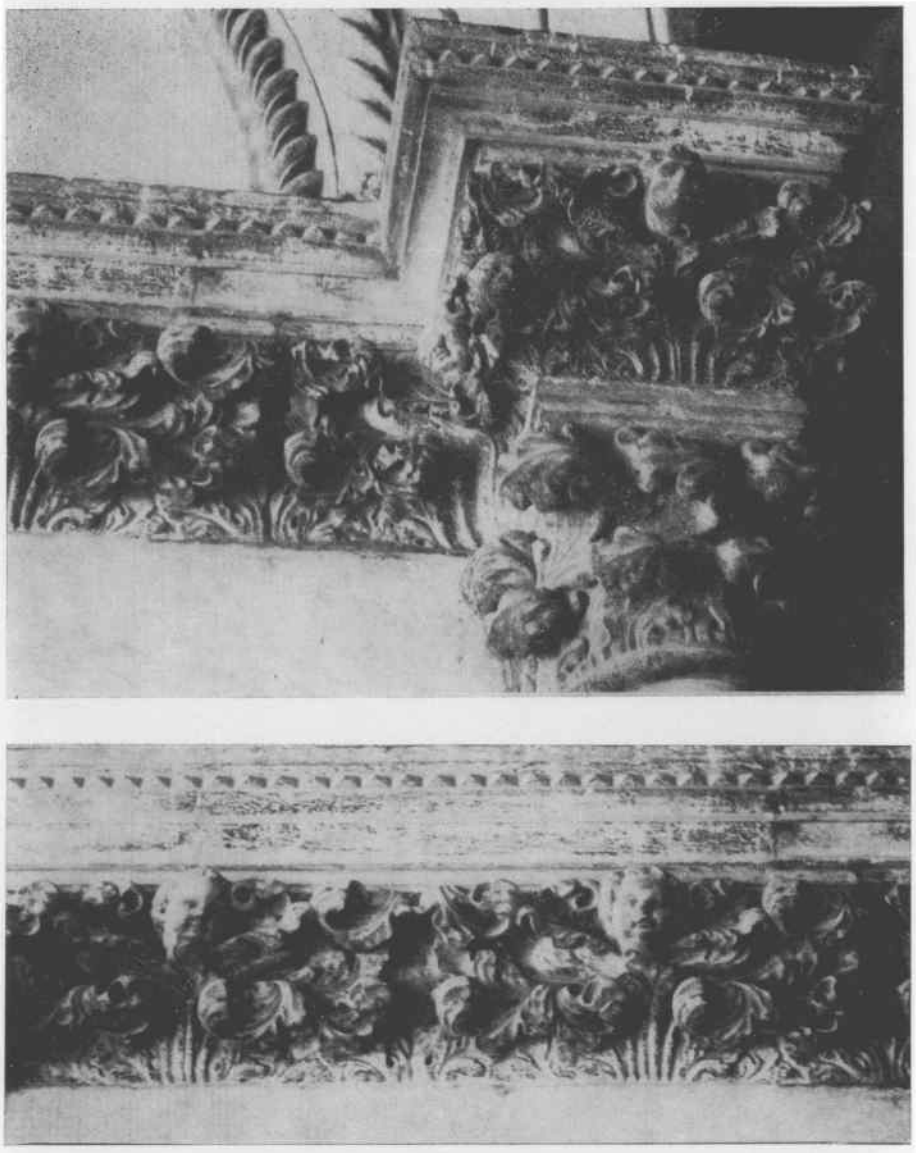

Sl. 4. i 5. Juraj Dalmatinac: Vijenac Foscarijeva trijema

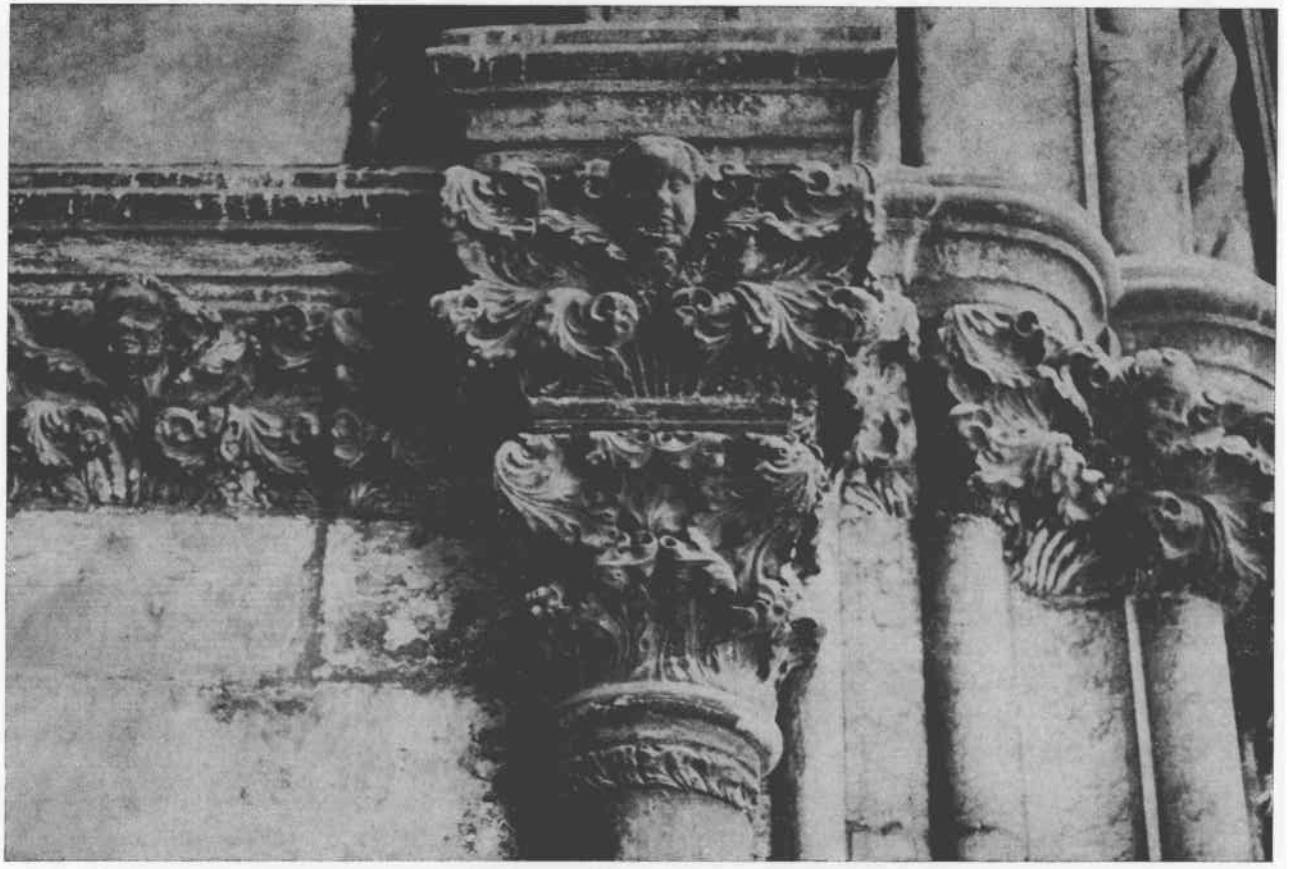

Sl. 6. Juraj Dalmatinac: Vijenac Foscarijeva trijema i dio Foscarijeva slavoluka

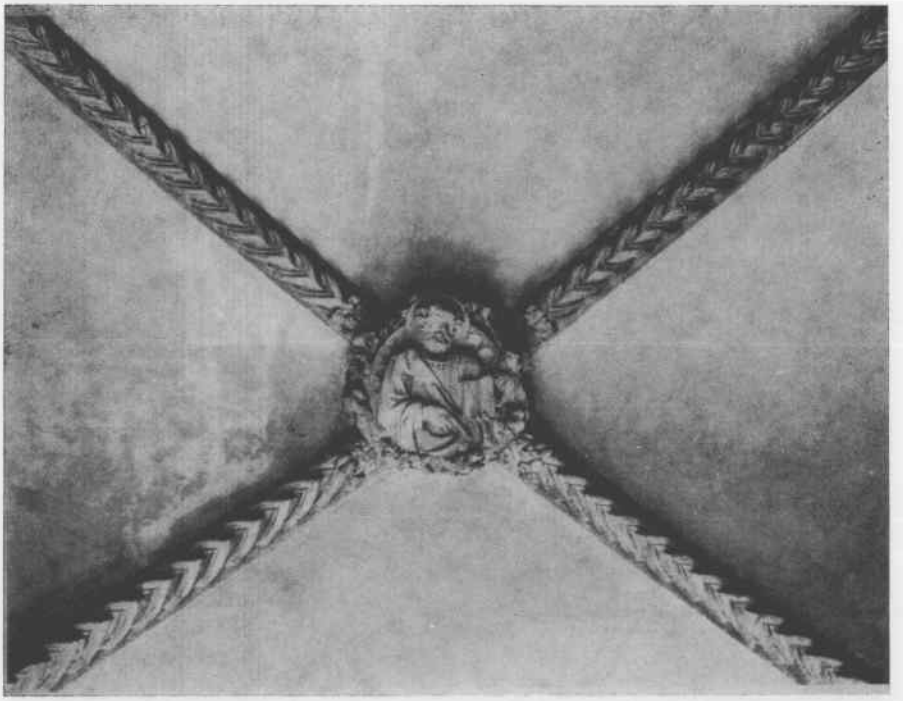

Sl. 7. Juraj Dalmatinac: Križni svod s medaljonom Foscarijeva trijema

Sl. 8. Juraj Dalmatinac: Konzola u šibenskoj katedrali

Sl. 9. Juraj Dalmatinac: Konzola u šibenskoj katedrali

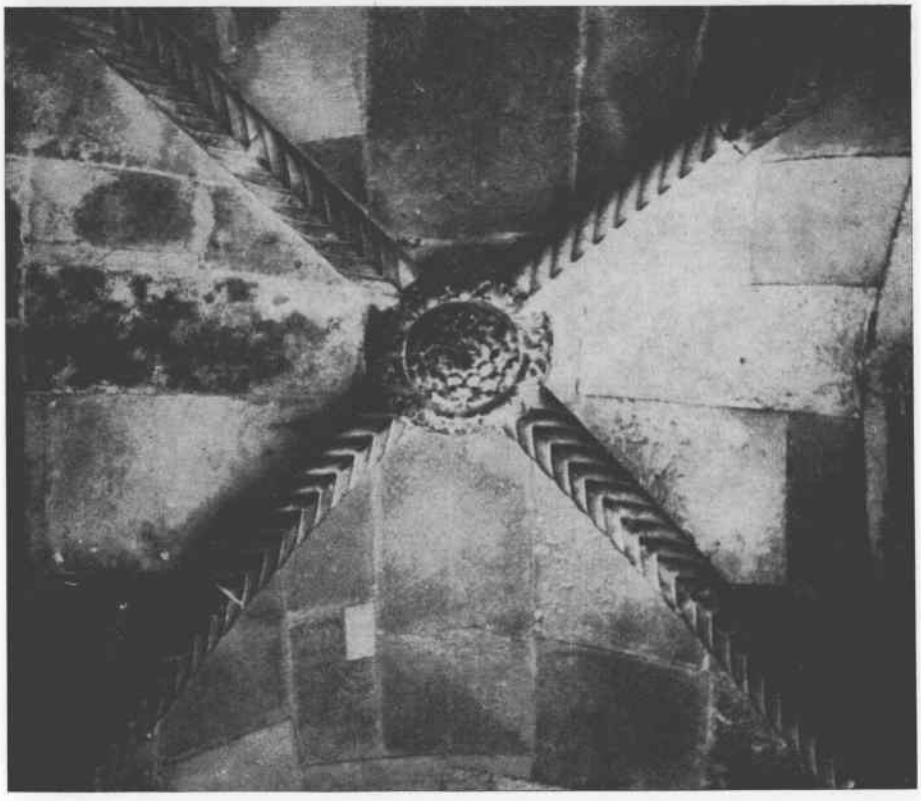

Sl. 10. Juraj Dalmatinac: Križni svod bočne kapele u šibenskoj katedrali

Sl. 11. Juraj Dalmatinac: Kapitel kapele sv. Staša u splitskoj katedrali

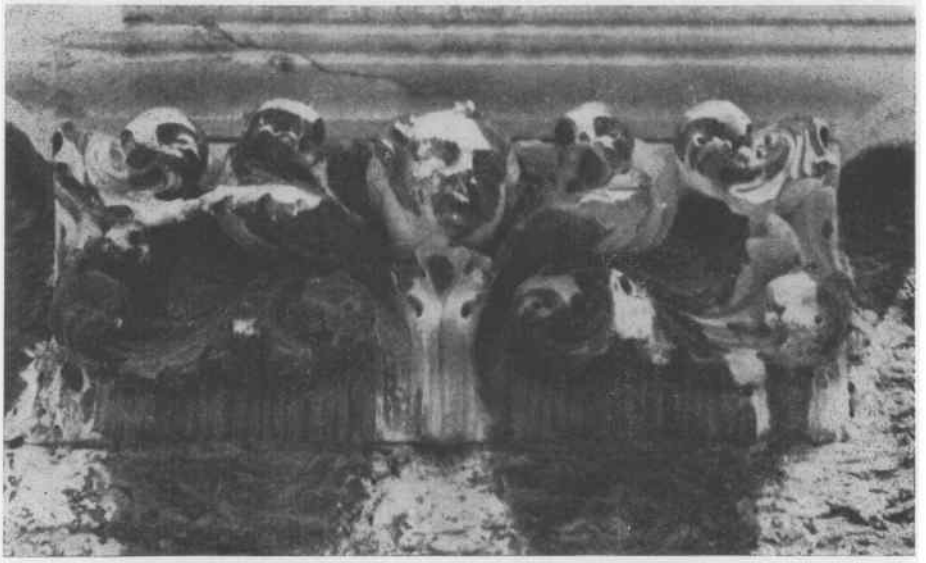

Sl. 12. Juraj Dalmatinac: Ukras pod prozorom palače Foscolo u Šibeniku

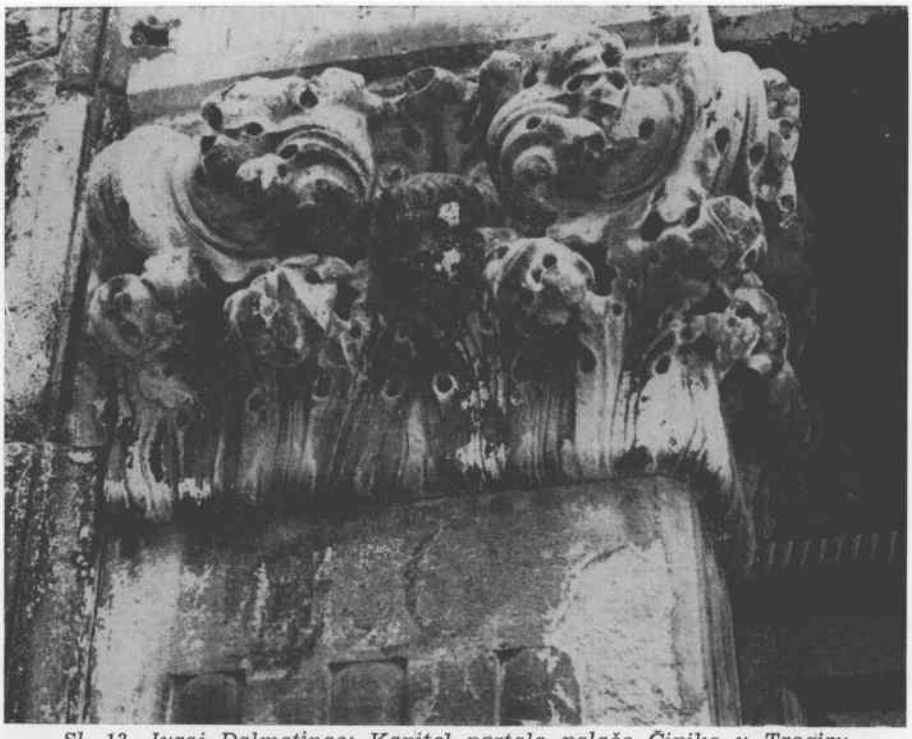

Sl. 13. Juraj Dalmatinac: Kapitel portala palače Čipiko u Trogiru

Sl. 14. Juraj Dalmatinac: Ulomak vijenca na portalu sv. Augustina u Anconi

Međutim, Foscarijev slavoluk gradio se nakon odlaska Jurjeva iz Venecije. Francesco Foscari je umro tek 1457. godine, a gradnja slavoluka nije započeta prije 1440., dok je dovršena tek u vrijeme dužda Cristofora Mora (1462—1471). Većina historičara umjetnosti pretpostavlja da je autor slavoluka Bartolomeo Bon,[30] a neki smatraju da je nakon 1440. god. Antonio Bregno naslijedio Bona na tome poslu i podigao veći dio Foscarijeva slavoluka.[31] Dovršio ga je Antonio Rizzo.[32]

Edoardo Arslan vidi vezu između Foscarijeva slavoluka i portala sv. Frane u Ankoni i misli da nije tek slučaj da je Juraj Dalmatinac pozvan u Šibenik baš dok je s Bonima radio na Foscarijevu portalu, trijemu i slavoluku.[33]

Kasni datum gradnje Foscarijeva slavoluka otežava atribuiranje njegova gotičkog dijela majstoru Jurju, osim uz pretpostavku da je Juraj pripravio ukrasne dijelove za slavoluk mnogo prije njegova podizanja.

Analizirajući pak gotički dio Foscarijeva slavoluka, uočavamo očiti nastavak vijenca iz trijema, ali u izvedbi toga vijenca i glavica u njemu opaža se ipak stanovita razlika. Kao da je lišće nešto oblije i pravilnije, čak i monotonije raspoređeno, a glavice kao da gube nešto od one Jurjeve izražajnosti. Usudio bih se reći da je to ona promjena koju neki vide u razlici izvedbe portikata i slavoluka, pa posljednja više ne pripadaju Bonu nego Bregnu.

Zbog kasnoga datuma gradnje (oko 1460—1470.) zacijelo je teže održiva D'Elijeva atribucija Jurju Dalmatincu kapitela na »Loggia Foscari«, što gleda prema dvorištu Duždeve palače, osim ako ti kapiteli nisu mnogo prije bili izvedeni, a kasnije postavljeni.[34]

O Jurjevu eventualnu radu na Foscarijevu stepeništu (»Scala Foscari«) ne može se danas ništa reći, jer više ne postoji.

Za atribuiranje Foscarijeva trijema majstoru Jurju ne postoje slični problemi vremena, jer ga je on do odlaska iz Venecije mogao djelomično sagraditi, a djelomično pripraviti obrađeno kamenje za njega.

Tom atribucijom jedan od najljepših dijelova Duždeve palače u Veneciji pripisujemo našemu kiparu, majstoru koji se tada isticao ne samo u dalmatinskoj nego i u mletačkoj umjetnosti.

---

[30] L. Cicognara, Le fabbriche e i monumenti cospicui di Venezia. Venezia 1838., I, str. 64; E. Arslan, nav. dj., str. 249.
[31] E. Arslan, nav. dj., bilj. 200, str. 256.
[32] E. Bassi, Palazzo Ducale, str. 45—46.
[33] E. Arslan, nav. dj., str. 250.
[34] Isto, bilj. 201, str. 256.

SHARE OF JURAJ DALMATINAC ON FOSCARI'S PORTICATO OF THE DOGE'S PALACE IN VENICE AND ON RELATED CONSTRUCTION

Summary

Quite a number of authors have proved the participation of Master Juraj Dalmatinac, the Zadar architect and sculptor of the 15th century, in the framework of Bono's workshop on the »Porta della Carta« of the Doge's Palace in Venice, although there are no written documents about the prolonged and prolific activity of this master in Venice. The author of the present paper attributes to the same master, as a co-worker of Bartolomeo Bono's, the execution of the »Porticato Foscari«, an arched doorway that leads from the »Porta della Carta« as far as the courtyard, and which, on the side of the courtyard, terminates with the »Arco Foscari«. This arched doorway was being constructed in the time when, in 1441, the Šibenik people had invited Master Juraj to conduct the building of their Cathedral. He must for sure have already executed the major art of ornamentation of the porch, notably the rich frieze with two rows of acanthus leaves with children's heads and ribs of Gothic vaults with medallions of the four evangelists. In contrast to similar ornamental motifs from Bono's workshop in Venice (e. g. on the marble septum of Sta Maria dei Frari), the frieze in the »Porticato Foscari« is remarkable by Juraj's characteristics: abundant leaves wound up in opposite directions as if under gusts of the wind and naturalistically represented, with a sculpturally prominent volume and realistic heads of expressive features, that is, outside of the usual patterns of such contemporaneous ornamental designs.

The author proves this attribution with the reiteration of the same ornamental motif of the same quality on other documented works of Juraj Dalmatinac. Thus, immediately on his arrival in Šibenik, master Juraj vaults over the lateral aisles of the Cathedral using the same cross ribs leaning upon consoles with the same ornamentation of leaves and small heads. The same frieze as in the »Porticato Foscari«, is reiterated by Juraj Dalmatinac also on the portal of the Church of St. Augustine at Ancona. A similar type of capital and foliated ornament is encountered on the Chapels of St. Reinari and St. Anastasius in Split, which too are Juraj's documented works.

The author likewise attributes to Master Juraj the Foscolo Palace in Šibenik, with the same architectural ornamentation also the capitals on the portal of the Palace Cippico in Trogir, which was completed in the renaissance style.

A further proof of this ornamental motif is discovered by the author on some Zadar, Split and Dubrovnik buildings.

The »Arco Foscari« of the Doge's Palace in Venice was built too late (completed in the time of the Doge Cristoforo Moro in in 1462—1471) for its Gothic ornamentations to be attributed to Juraj Dalmatinac, while in respect of the originator of the ornamentation of the »Scala Foscari«, nothing can be said as it is in ruins.